

**KOMISE PRO ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ
AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY**

Stanovisko k semináři Současná situace v českém lesnictví – dosavadní přístupy a jejich důsledky

České lesnictví se v poslední době dostalo do složité situace. Vedení sektoru zaujaté především ekonomickými zájmy nereagovalo včas na probíhající změny klimatu a nepřizpůsobilo tomu dostatečně způsob hospodaření. S rozvojem kůrovcové kalamity jsme tak svědky rozsáhlých holin, rozpadu trhu se dřevem a z něj vyplývající mimořádné finanční ztráty. Navzdory faktu, že s následky gradací kůrovcovitých se střeoevropské lesnictví periodicky setkává již několik set let, jsou informace o ekofyziologických adaptacích jednotlivých druhů kůrovců jen velmi omezené. Státní lesy se potýkají s nedostatkem vlastních zaměstnanců a noví a především mladí pracovníci do lesnického oboru přicházejí jen zřídka, což přispívá i k vyliďňování některých venkovských regionů a brání jejich rozvoji. Mnoho lidí odešlo kvůli nastavenému modelu hospodaření státních lesů – byli totiž nejslabšími v systému rozdělování prostředků a odměn za práci. Tato pracovní síla nyní chybí především při včasném zpracování kůrovcové kalamity. Stejným problémům jsou vystaveni i soukromí, zejména menší majitelé lesů, kteří nejsou schopni za nastalé situace své majetky uchránit před kůrovcovou gradací. Takový přístup je nutné změnit. Trvale udržitelné hospodaření by přitom mělo vycházet ze tří pilířů, z nichž kromě ekonomického sehrávají svou nezastupitelnou roli sociální a ekologický. Takový les totiž představuje základní krajinný prvek se všemi jeho funkcemi včetně mizející biologické rozmanitosti. Takový les není továrna na dřevo a není možné ho obhospodařovat na zakázku způsobem používaným v průmyslové výrobě. Existující a ani novelizovaná legislativa tento problém neřeší.

V tuto chvíli již nelze přehlédnout negativní projevy probíhající klimatické změny, a to především na smrkových porostech severní Moravy, Slezska a nyní už i na Vysočině (viz předcházející stanoviska KŽP AV ČR). Zrovna tak je patrný masivní rozpad borových monokultur na podstatné části našeho státu. Tyto změny umocňuje výrazně pozměněná skladba lesů, degradovaná půda a neúměrně vysoké stavy spárkaté zvěře poškozující přirozenou i umělou obnovu lesa. Bohužel na měnící se růstové podmínky vůbec nereagovala lesnická legislativa, přestože existuje řada vládních dokumentů, které změny v zásadě předpokládaly. Například se jedná o Národní lesnický program II (NLP), kterým vláda již v roce 2008 svým usnesením uložila ministru zemědělství, místopředsedovi vlády a ministru životního prostředí zohlednit opatření NLP při přípravě návrhů věcných záměrů zákona o lesích. Bohužel téměř celý obsah konsenzuálního dokumentu nebyl implementován do provozní praxe.

Výsledkem je lesnicko-dřevařská krize v dnešní podobě. Jednou z hlavních příčin je obchodní model státního podniku Lesy ČR (LČR). Tento model neumí reagovat na náhlé výkyvy trhu. K tomu se přidává přetrvávající nejistota práce a neodpovídající platové ohodnocení lesních dělníků, živnostníků a terénních lesníků. Některé lesnické firmy vykonávající práce v lese a výkup dřeva dostává do existenčních problémů, jiné naopak protěžuje. Nefunkční stav vyvolává pnutí mezi obchodními partnery LČR, což dopadá na celý lesnicko-dřevařský sektor, a to včetně malých vlastníků lesů.

Ze sociologické analýzy hloubkových rozhovorů s experty na lesnictví vyplývá, že jev zanikající vazby mezi českým venkovem, potažmo venkovským obyvatelstvem a hospodařením v lesích, je předmětem relativně širokého konsenzu napříč názorovým spektrem respondentů¹. Tato vazba prakticky zmizela a je udržována výhradně malými vlastníky lesů s přímým vztahem na konkrétní místo. Zásadní příčinu ztráty vazby mezi venkovem a lesním hospodářstvím vidí lesníci a odborníci na lesnictví zejména v dodavatelském systému produkce dřeva a dalších služeb u státních lesů. Navíc lesní hospodářství nabízí pracovní příležitosti spíše v kategorii tzv. prekérní práce (nízká mzda, těžké podmínky, sezónní práce), tudíž zájem o práci v lese ze strany českých pracovníků klesá a zároveň jsou z důvodu otevřeného pracovního trhu využíváni zahraniční pracovníci, stejně jako v jiných odvětvích.

¹ Blíže viz <https://ekolist.cz/cz/publicistika/nazory-a-komentare/janan-stachova-sociologicka-analyza-proc-se-odbornici-neshodnou-na-tom-co-s-ceskymi-lesy>

Samotné zárodky dnešních problémů lze dohledat v transformaci lesního hospodářství po roce 1989, kdy došlo k přechodu od centrálně plánované ekonomiky k ekonomice tržní. Postupně se navracely majetky do soukromých rukou a forma správy státních lesů byla rozporuplná. Tehdejší lesní závody se téměř všechny transformovaly na lesní správy. Prodej dříví a nákup pěstebních a těžebních služeb v případě první varianty byl na lesních správách stanoven prostřednictvím komplexních zakázek v rámci obchodního modelu. Ten vychází z tzv. Dřevěné knihy, jež je zadáním MZe pro LČR, jak mají obchodovat s dřívím a realizovat práce v lesích. Kvůli jedinému soutěžnímu kritériu, tj. ceně, firmy smluvních partnerů LČR přinášely sice miliardové zisky do státní pokladny, ale děje se tak na úkor kvality odvedené práce a menšího mzdového ohodnocení dělníků pracujících pro tyto firmy. Celý nastavený systém tak dopadá na poslední článek v řetězci – manuálního pracovníka, který nemá ani možnost v rámci dotační politiky státu dosáhnout na obnovu své vybavenosti.

Co s tím? V této době kůrovcové kalamity je vhodné některé oblasti outsourcovat, někde bude vhodné soutěžit jen služby a někde provádět práce v lesích a prodej ve vlastní režii či soutěžit přes různé formy aukcí. Vše by mělo záviset na specifických podmínkách v jednotlivých lesních oblastech s ohledem na rozsah spravovaných lesů, stav lesů – těžebních a pěstebních potřebách, pracovních kapacitách atd. V současné době se však zdá společenská atmosféra být větším změnám v lesnictví spíše nakloněna. Proto je třeba zaměřit se na rychlou novelizaci nejoblavějších míst současného lesního zákona, která ale bude následována přípravou nového lesního zákona. Ten současný vznikl v době, kdy prioritními byly jiné problémy, než které trápí lesy dnes.

Zásadní koncepční změny, o jejichž potřebnosti není pochyb, nelze prosazovat podzákonými právními předpisy. Vyhláška může pouze upřesňovat detaily úpravy, které stanoví zákon – nemůže stanovit nové povinnosti, zákazy nebo omezení, pro něž není v zákoně podklad. Právě kvůli příliš úzkému zmocnění dané lesním zákonem je nyní vydané novele vyhlášky č. 83/1996 Sb. (nově č. 298/2018 Sb.), o zpracování oblastních plánů rozvoje lesů a o vymezení hospodářských souborů, vytýkáno, že nenaplnuje cíl rozšířit druhové spektrum základních i melioračních a zpevňujících dřevin. Zároveň je však zjevné, že k novelizaci pro odvětví zásadních zákonů (zejm. lesního zákona a zákona o myslivosti) v minulých dvou dekadách zcela chyběla politická vůle.

Nový lesní zákon by měl k lesům přistupovat nikoli jako ke zdroji hospodářského zisku a relativně izolované složce životního prostředí, ale jako k součásti životního prostředí, která má (vedle funkcí hospodářských) nenahraditelné funkce ekologické, sociální, estetické a v neposlední řadě i zdravotní. Těm musí nový lesní zákon dát v regulaci veškerého užívání lesa větší váhu. Je nutné změnit současnou kategorizaci lesů, zrovnoprávnit systém pasečného (holosečného) hospodaření se systémem nepasečným, nahradit monokulturní stejnověký les lesem smíšeným a různověkým, s ponechanými stromy k zetlení, upřednostňovat a zvyšovat podíl přirozené obnovy celé palety dřevin včetně smrku na stanovištně vhodných polohách i přizpůsobovat vždy druhovou skladbu lesa daným přírodním podmínkám². Lesy chráněných území tvoří významnou část našich lesů a je nutné nastolit otázku, zda je jejich funkce naplňována alespoň tak dobře, jako produkční funkce lesů hospodářských. Jde o tak zásadní změny, že musí být řešeny novým zákonem a doprovázeny požadavkem příslušného vzdělávání lesních odborníků. Polovičatá řešení formou novel existujících podzákoných norem nemohou přinést skutečnou funkční změnu současného stavu lesnické legislativy, která dnes nerespektuje vědecké poznatky a v lese vidí stále především hospodářský nástroj.

MUDr. Radim J. Šrám, DrSc., předseda Komise pro životní prostředí AV ČR (radim.sram@iem.cas.cz)

V Praze dne 9. ledna 2019

Komise pro životní prostředí AV ČR je poradním orgánem Akademické rady AV ČR, jejímž posláním je mj. vyjadřovat se k environmentálním problémům, jejichž řešení ovlivňuje v celonárodním měřítku stav životního prostředí, posuzovat dokumenty vědecké povahy či návrhy zákonů relevantní z hlediska vědecké činnosti i obecné praxe v oblasti životního prostředí, podporovat výzkum a organizovat semináře v této oblasti. V současné době má 23 členů, kteří jsou respektovanými odborníky nejen z ústavů AV ČR, ale i vysokých škol a dalších výzkumných institucí.

² Blíže viz Výzvu Platformy pro krajinu vládě ČR na <http://nasekrajina.eu/2018/04/24/vyzva-platformy-krajinu-vlady-cr>